

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 31 maj 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 7 i första kammaren av herr *Wagnsson m. fl.* och nr 28 i andra kammaren av herr *Hedlund i Östersund m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen, enligt närmare av vederbörande lagutskott utformat förslag, måtte besluta att den nya lagstiftningen om villkorlig dom och därmed sammanhängande ämnen skall träda i kraft den 1 juli 1940.

I fråga om de skäl som ligga till grund för motionärernas hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Vid 1939 års riksdag antogs en ny lag om villkorlig dom jämte åtskilliga följdförfattningar. Huvudsyftet med den nya lagstiftningen är att, vid sidan av den villkorliga domen i dess nuvarande utformning, bereda möjlighet att använda villkorlig dom jämväl i förening med mera direkta åtgärder för den dömdes tillrättaförande, när behov därav är för handen. I sådant hänseende upptager lagen bestämmelser om rätt för domstolen att förbinda den villkorliga domen med föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prövotiden, samtidigt som övervakningen skall göras mera effektiv. Den villkorliga domens tillämpningsområde har betydligt vidgats. För underlättande av domstolarnas verksamhet vid lagens tillämpning har möjliggjorts tillsättande av s. k. övervakningsnämnder. Lagkomplexet skall, med vissa smärre undantag, träda i kraft den dag Konungen förordnar.

I samband med antagandet av nämnda lagstiftning beviljade 1939 års riksdag anslag till vissa organisatoriska åtgärder för övervakning av villkorligt dömda m. m. I främsta rummet avsågs här tillsättandet av statliga funktionärer, skyddskonsulenter, med uppgift bland annat att tillhandagå domstolarna vid avgörandet av frågor om tillsyn och omhändertagande av villkorligt dömda.

Vid anslagens beviljande förutsattes att såväl lagstiftningen om villkorlig dom som de i samband därmed beslutade åtgärderna av organisatorisk och

ekonomisk innebörd skulle träda i tillämpning den 1 januari 1940. Förordnande om lagstiftningens trädande i kraft har emellertid icke meddelats. I propositionen nr 79 till urtima riksdagen 1939/40 angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m. uttalades, att det med hänsyn till det rådande finansiella läget syntes vara nödvändigt att låta den beslutade organisationen för närvarande anstå. Det för organisationen anvisade anslaget för januari—juni 1940 kunde således inbesparas. Riksdagen lämnade vad sålunda ifrågasatts utan erinran.

Under andra huvudtiteln i statsverkspropositionen till innevarande riksdag anförde chefen för justitiedepartementet beträffande ikraftsättandet av lagstiftningen om villkorlig dom följande:

Vid förnyat övervägande av frågan, huruvida reformen låter sig för närvarande genomföra, har jag i betraktande av rådande förhållanden nödgats avstå från att föreslå att medel ställas till förfogande för detta ändamål i den omfattning som tidigare avsetts. Frågan huruvida den nya lagstiftningen skulle kunna sättas i kraft i förening med mindre kostsamma organisatoriska åtgärder har varit föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Det har därvid visat sig, att lagstiftningen för sin tillämpning även i dylikt fall kräver så omfattande organisationsanordningar att det icke varit möjligt att under nuvarande förhållanden bereda medel till dem. Vid beräkningen av anslagsbehovet för nästa budgetår nödgas man alltså utgå från att med lagstiftningens ikraftträdande även under nämnda år får anstå. Något anslag för skyddskonsulentorganisation och för tillsyn över villkorligt frivivna m. fl. har alltså icke kunnat äskas.

Uttalandet föranledde icke någon erinran från riksdagens sida (statsutskottets utlåtande nr 2, riksdagens skrivelse nr 2).

I förevarande motioner anföres bland annat följande:

Undertecknade ansluta sig helt till den uppfattning om den föreslagna konsulentorganisationens stora betydelse för den nya lagstiftningens genomförande, som kom till uttryck vid förra riksdagen. Under tider sådana som dem vi nu genomleva är det emellertid uppenbart att man kan bli nödsakad att högst betydligt slå ned sina anspråk på statskassan för de sociala reformerna. Om man ej kan uppnå det bästa, kan man därför bli tvungen att nöja sig med det näst bästa; det bästa får ju inte bli fiende till det goda. Frågan blir därför huruvida den nya lagstiftningen om villkorlig dom även utan konsulentorganisationen skulle tillföra rättsvården sådana nya värden, att den borde få träda i kraft även med en mindre fullkomlig organisation av de sociala arbetskrafterna. Enligt undertecknades mening är detta förhållandet. — — —

Om den nya villkorliga domslagen träder i kraft utan konsulenter, blir följderna, att arbetsanskaffning och överuppsikt får mera decentraliseras och läggas på frivilliga socialt intresserade arbetskrafter inom de olika domkretsarna. Att detta innebär en olägenhet är självklart. Under normala tider skulle man också med iver hava hävdlat att konsulenterna borde ha tillsatts samtidigt med lagens ikraftträdande. I nuvarande finansiella läge anse vi emellertid, att man tills vidare bör nöja sig med den mindre fullkom-

liga organisationen och — såsom fallet är vid ungdomsfängenslagens tillämpning — utnyttja de frivilliga arbetskrafterna hellre än att låta hela gagnet av den nya lagstiftningen anstå. — — —

I själva verket hålla vi före att det måste vara lättare att tills vidare reda sig utan skyddskonsulenter vid tillämpning av den nya villkorliga domslagen än vid eftervården av dem som på prov utskrivits från ungdomsanstalt. Lagen om villkorlig dom har nämligen till domstolarnas hjälp öppnat möjlighet för anlåtande av vissa frivilliga arbetskrafter, vilka under förutsättning av en god samhällsanda böra kunna bli mycket betydelsefulla. De domstolar som så önska äga nämligen, varje domstol för sig eller i förening med annan domstol, tillsätta en övervakningsnämnd om minst tre ledamöter, vilka naturligtvis komma att tagas bland personer med socialt intresse och praktisk erfarenhet. På denna nämnd ankommer i så fall att medverka vid den villkorligt dömdes omhändertagande; den äger i domstolens ställe under prövotiden meddela alla erforderliga föreskrifter rörande den villkorligt dömdes livsföring och kommer, var inom sitt område, då några skyddskonsulenter ej finnas, att utöva den erforderliga konsulentverksamheten. Med det intresse man har anledning förvänta från domstolarnas sida, särskilt för genomförande av rationella åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande, kan det icke råda något tvivel om att domstolarna komma att sätta in all energi för att erhålla goda övervakningsnämnder. Icke heller tvivla vi på att det skall finnas kunniga och dugliga personer som vilja ställa sig till förfogande för de oavlönade förtroendeuppdrag det här är fråga om. Det är sant att uppdraget blir mera betungande utan stödet av skyddskonsulentorganisationen än med denna. Å andra sidan slås den ensamme skyddskonsulentens arbetsuppgifter inom ett stort distrikt ut på ett så stort antal övervakningsnämnder, att arbetsbördans ökning för var och en av dessa ej kan bli allt för betydande. Där den kunde antagas bli märkbar, står det domstolen öppet att kompensera stegringen genom att exempelvis insätta ytterligare en ledamot i nämnden.

Vid sidan om övervakningsnämnderna disponera domstolarna vid den nya lagens tillämpning, såvitt angår ungdomsbrottsligheten, över ännu ett hjälporgan, nämligen barnavårds- respektive ungdomsnämnderna. I sådana fall då skyddsuppfostran finnes vara lämpligaste reaktionsformen äger sålunda enligt den lydelse lagen om villkorlig dom erhöi i riksdagen, 8 §, domstolen överlämna åt barnavårds- eller ungdomsnämnd att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för sådan uppfostran. Genom denna bestämmelse i förbindelse med den väsentliga utvidgningen av lagens tillämpningsområde erhålla domstolarna i vida större utsträckning än för närvarande är fallet möjlighet att tillgodogöra sig den reformerade skyddsuppfostringsverksamheten beträffande ungdomliga lagöverträdare. För denna stora del av den nya lagens verksamhetsfält föreligger icke något behov av biträde av skyddskonsulent.

Med hänsyn till vad i motionerna anförts hava motionärerna funnit olägenheterna av ett ytterligare uppskov med ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom vida överväga olägenheterna av att låta lagstiftningen träda i kraft utan samtidigt genomförande av skyddskonsulentorganisationen.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionerna från fångvårdsstyrelsen, ungdomsfängelssenämnden och styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona. Därjämte har utskottet berett styrelserna för föreningen Sveriges stadsdomare och föreningen Sveriges häradshövdingar tillfälle att avgiva yttrande över motionerna. De i anledning härav inkomna yttrandena hava såsom bilagor (*Bil. A—E*) fogats vid utskottets utlåtande, och får utskottet såsom utredning i ärendet hänvisa till yttrandena.

Utskottet. När utskottet vid 1939 års lagtima riksdag behandlade den föreslagna lagstiftningen om villkorlig dom, uttalade utskottet — i överensstämmelse med den av departementschefen intagna ståndpunkten — att utskottet vid sitt tillstyrkande av en ny lagstiftning efter de grunder som angivits i propositionen utgått från att organisatoriska anordningar komme till stånd i huvudsaklig anslutning till vad samtidigt för riksdagen föreslagits. I främsta rummet avsågs härvid tillsättandet av statliga skyddskonsulenter, vilka skulle hava till uppgift bland annat att tillhandagå domstolarna vid avgörandet av frågor om tillsyn och omhändertagande av villkorligt dömda. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen. I de i förevarande ärende avgivna yttrandena har också konsulentorganisationens betydelse för den nya lagstiftningens tillämpning understrukits. Jämväl utskottet finner att betänkligheter kunna resas mot att sätta lagstiftningen om villkorlig dom i kraft utan att en konsulentorganisation samtidigt genomföres.

Ett ytterligare uppskov med ikraftträdandet av den nya lagstiftningen om villkorlig dom är emellertid, såsom i motionerna framhållits, obestriddigen förbundet med allvarliga olägenheter. I åtskilliga fall, då man har anledning förvänta att en lagöverträdare genom villkorlig dom enligt den nya lagen skulle kunna återföras till ett laglydigt liv, äro med de nu gällande bestämmelserna domstolarna nödsakade att tillgripa frihetsberövande åtgärder: tvångsuppfostran, ungdomsfängelse, fängelse eller straffarbete. Med hänsyn till de kostnader som måste vara förknippade med varje anstaltsbehandling, förtjänar det övervägas huruvida icke det nya systemet även med en genomförd konsulentorganisation är att föredraga redan ur ekonomisk synpunkt. Vid ett sådant övervägande synes även böra räknas med möjligheten att till en början genomföra konsulentorganisationen i begränsad utsträckning, varigenom kostnader kunna sparas. Även om såsom antagligt är en dylik begränsning skulle komma att leda till att domstolarna skulle iakttaga stor försiktighet vid det nya systemets tillämpning där konsulentorganisationen ännu icke är till fullo utbyggd, synas fördelarna av den nya lagstiftningens tillämpning även i begränsad utsträckning vara så betydande, att de uppväga olägenheterna av att lagstiftarens syftemål med densamma icke omedelbart kan nås i hela sin vidd.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet ansett sig böra föreslå

riksdagen att avlåta en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om övervägande huruvida icke den nya lagstiftningen må kunna träda i kraft snarast möjligt. Med hänsyn till att härför erfordras anslag till konsulentorganisationen lär ett ikraftträdande ej kunna ske före den 1 juli 1941. Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under förnyat övervägande frågan om ikraftträdande snarast möjligt av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom.

Stockholm den 31 maj 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Ewerlöf**, *Caap, Brandt, Ahlkvist* och *Anton Svensson**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Lindmark, Ryberg, Olsson* i Mellerud, *Björling, Hansson* i Vännäsby och *Landgren*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

KUNGL. FÅNGVÅRDSSTYRELSEN

Till Riksdagens första lagutskott.

Kungl. Maj:t har den 9 februari 1940 anbefallt fångvårdsstyrelsen att senast den 1 mars 1940 avgiva och till utskottet överlämna yttrande över två vid innevarande års riksdag väckta likalydande motioner, nr 7 i första kammaren och nr 28 i andra kammaren, angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m. I anledning härav får fångvårdsstyrelsen anföra följande.

Den villkorliga domen är en av de märkligaste kriminalpolitiska reformerna under de senaste hundra åren.

År 1906 fick Sverige sin första lag om villkorlig dom. Tillämpningen hölls inom snäva gränser; maximum sattes vid tre månaders straffarbete och sex månaders fängelse. Lagen innehöll inga bestämmelser om förundersökning eller övervakning.

Under åren närmast efter lagens ikraftträdande hemställde riksdagen vid två tillfällen om utredning rörande vissa ändringar i lagen. Sålunda framhölls år 1908 behovet av övervakning, varigenom bl. a. skulle kunna förebyggas, att den allvarliga varning, som låge i den villkorliga domen, snart komme att förflyktigas. År 1912 hemställde riksdagen att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida och i vad mån tillämpningsområdet kunde utvidgas. En dylik utvidgning syntes utan fara kunna ske, därest de ifrågasatta övervakningsanordningarna komme till stånd.

Även riksdagens justitieombudsman hade uppmärksammat brister i lagtillämpningen. Enligt vad justitieombudsmannen anförde i underdånig skrivelse den 5 juli 1912, hade han i åtskilliga fall konstaterat, att villkorlig dom brukats, utan att tillfyllestgörande utredning förebragts om de omständigheter, som kunde vara av betydelse vid bedömande av frågan. Uppenbart vore, fortsatte justitieombudsmannen, att därest villkorlig dom meddelades på måfå eller vore beroende på vederbörande domares större eller mindre känslsamhet, en risk funnes, att hela rättsinstitutet så småningom råkade i misskredit. På grund härav fann han sig böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av undersökning i de särskilda fallen av den brottsliges förhållanden i och för bedömande av villkorlig doms lämplighet.

Kungl. Maj:t uppdrog åt fyra sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag i dessa frågor. De sakkunniga avgåvo sitt betänkande den 25 juli 1917. Ur innehållet må här anföras följande.

De sakkunniga föreslogo införande i lagstiftningen av bestämmelser rörande *övervakning* över villkorligt dömda. Visserligen hade en frivillig övervakningsverksamhet ordnats på en del platser i landet med på det hela taget goda resultat, men det hade för denna verksamhets målsmän stått klart, att betydligt mera skulle kunna uträttas, om övervakningen erhöles stadga och organisation genom lagen. Härigenom skulle utsikterna ökas för brottslingens tillrättaförande utan straff, varjämte för rättsordningen ofördelaktiga

verkningar kunde förebyggas. Erfarenheten hade nämligen visat, att vid villkorlig dom utan övervakning den åsikten lätt vunne spridning, att lagen kunde överträdas åtminstone en gång utan risk. En med övervakning förbunden villkorlig dom vore ägnad att motverka en sådan uppfattning, enär det tillskott av tvång, som inträdde genom övervakningen, skulle under övervakningstiden utgöra en stadigvarande påminnelse om den föröfvade gärningens brottslighet.

Beträffande *lagens tillämplighetsområde* föreslogo de sakkunniga, att straffmaximum höjdes till straffarbete i sex månader och fängelse i ett år. Att de sakkunniga trots det försvagande av lagens straffhot, som därav kunde följa, kunnat föreslå denna utvidgning, sammanhängde med att den föreslagna övervakningen enligt de sakkunnigas mening komme att verka i riktning mot en bättre kännedom om verkningarna av de villkorliga domarna och deras allvarliga beskaffenhet.

Slutligen föreslogs särskild *förundersökning* för utrönande, huruvida förutsättningarna för villkorlig dom i det särskilda fallet föreläge.

I proposition nr 375 år 1918 anslöt sig departementschefen till grundlinjerna i de sakkunnigas förslag. Propositionen bifölls av riksdagen med vissa smärre ändringar. Den nya lagen om villkorlig dom utfärdades den 28 juni 1918. Den trädde i kraft den 1 januari 1919 och gäller allttjamt.

Den villkorliga domen har från och med år 1922 använts i oavbrutet ökad omfattning. Medan antalet villkorligt dömda sistnämnda år utgjorde 679, har motsvarande tal under de senaste åren varit omkring 2 000. Villkorlig dom begagnas i relativt betydligt större omfattning för brottslingar under 21 år än för äldre; omkring hälften av samtliga villkorligt dömda äro under 21 år. År 1934 dömdes av samtliga 15—18-åringar 69,1 % villkorligt, av 18—21-åringarna 47,7 %, av de äldre 27,9 %. Av dem som fått villkorlig dom för brott begånget före 21 års ålder, återfaller drygt var femte i brott inom tio år efter domen, medan av äldre villkorligt dömda drygt var tionde återfaller inom samma tid.

Den högre återfallsfrekvensen bland de unga tyder på att de år 1918 vidtagna ändringarna i lagstiftningen med därav följande organisatoriska anordningar icke varit tillräckliga.

Att förundersökningarna och övervakningarna lida av betydande brister, framhävdes starkt i det av tillkallade sakkunniga år 1937 avgivna betänkandet med förslag till villkorlig dom m. m. (stat. offentl. utredn. 1937: 38), vilket betänkande legat till grund för den år 1939 antagna, ännu icke ikraftträdde lagen.

De sakkunniga hänförde bristerna i lagtillämpningen huvudsakligen till förundersökningen och övervakningen.

Förundersökningen vore enligt de sakkunniga icke alltid tillräckligt upplysande. Den utfördes på sina håll alltför slentrianmässigt, i det att förundersökaren i alltför stor utsträckning utsänt frågeblanketter, i stället för att söka personlig kontakt med den tilltalades anhöriga och omgivning.

Vad angår *övervakningen* hänvisades i betänkandet till ett uttalande från fängvårdsstyrelsens sociala avdelning, att övervakningen i många fall icke syntes ha varit av den positivt fostrande karaktär, som avsetts, utan inskränkt sig till ett mera passivt konstaterande av de bättre eller sämre förhållanden, varunder den övervakade levat. I betänkandet pekades vidare på svårigheten att få dugliga frivilliga övervakare, bl. a. till följd av att

dels övervakningsinstitutet fått en alltmer ökad omfattning både inom strafflagstiftningen och inom socialvården, dels övervakningsarvodet vore alltför låga.

I samband med frågan om övervakningen framhöllo de sakkunniga, att det visat sig förenat med synnerliga svårigheter att anskaffa arbete åt bl. a. villkorligt dömda.

Det är uppenbart, att dessa brister, som konstaterats redan vid en villkorlig dom av nuvarande struktur, skola, därest särskilda åtgärder icke vidtagas, bli än mer framträdande, om institutets tillämpningsområde utvidgas.

De sakkunniga, som föreslogo en dylik utvidgning — sedermera, om än ej i hela den föreslagna utsträckningen genomförd i den nya lagen om villkorlig dom — underströko också kraftigt behovet av särskilda organisatoriska åtgärder och anförde därvid bl. a. följande.

Den föreslagna reformen av den villkorliga domen ställde större krav på förundersökningen än förut. Det komme sålunda att åligga förundersökaren att utreda vilka åtgärder i samband med villkorlig dom som vore ändamålsenliga och att förbereda dessa. Han skulle t. ex. söka förbindelse med enskilt hem, där man vore villig att mottaga den tilltalade. Likaså borde förundersökaren äga kännedom om och vara i stånd att bedöma alla de möjligheter till samhällelig reaktion mot brottslingar, som vår straffrätt numera erbjöde såsom — förutom tidsbestämt straff — tvångsuppfostran, ungdomsfängelse och förvaring i säkerhetsanstalt. Även den omständigheten, att villkorlig dom i framtiden komme att kunna tillämpas beträffande svårare brott än dittills, ställde större krav på förundersökaren.

I fråga om övervakningen vore det ådagalagt, att övervakningsarvodena måste höjas. Det vore emellertid icke tillräckligt att stanna därvid. För att de åtgärder med vilka villkorlig dom kunde förenas skulle leda till åsyftat resultat, måste nämligen i regel övervakningen fylla högt ställda anspråk. Som man, enligt vad erfarenheten måste anses ha visat, icke för detta ändamål, enbart kunde lita till frivillig verksamhet, syntes det angeläget att det allmänna upprättade en organisation, med vars hjälp det vore möjligt att på ett effektivt sätt tillgodose behovet av skickliga och sakkunniga personer, som med intresse ägnade sig åt hithörande uppgifter. Med denna organisation skulle också frågan om arbetsanskaffningen åt villkorligt dömda kunna lösas.

På grundvalen av dessa överväganden föreslogo de sakkunniga, att på statens bekostnad skulle anställas särskilda *skyddskonsulenter*, vilka var och en inom sitt distrikt skulle ägna sig åt här ifrågavarande verksamhet.

Sakkunnigförslaget vann i allmänhet anslutning i denna del från de under remissbehandlingen hörda myndigheterna (se prop. nr 87 år 1939). Den föreslagna organisationen betecknades merendels som en anordning av betydande värde. Åtskilliga av de i dessa frågor mest erfarna myndigheterna framhöllo i likhet med de sakkunniga, att ett framgångsrikt genomförande av den nya lagen om villkorlig dom bleve beroende på att en effektiv organisation funnes tillgänglig för att omsätta bestämmelserna i praktiskt arbete. Svårigheterna att med nuvarande organisation finna lämpliga och intresserade övervakare berördes i ett flertal yttranden.

I betänkandet behandlades även frågan, i vad mån den villkorliga domens stora användning kunde försvaga straffbudens allmänt återhållande verkan. Trots det vanskliga i att härom fälla något bestämt omdöme ansågo sig de sakkunniga dock kunna antaga, att när den villkorliga domen tillämpades

slentrianmässigt, den uppfattningen lätt nog kunde uppkomma, att förstagångsförbrytare i allmänhet kunde räkna med villkorlig dom. I ett flertal yttranden bekräftades, att den villkorliga domen i sin nuvarande utformning givit spridning ute i landet åt den meningen, att beträffande brott »en gång är ingen gång».

Vid 1939 års riksdag antogs, som förut nämnts, den nya lagen om villkorlig dom. I samband härmed beviljade riksdagen medel till organisatoriska anordningar. Dessa medel beräknades för helt budgetår på följande sätt.

	Kronor
Till förundersökningar, merkostnad omkring	20 000: —
Till skyddskonsulentorganisationen, nytt anslag	173 000: —
Till övervakning av villkorligt dömda, merkostnad	45 000: —
Till understöd åt verksamheten för villkorligt dömda och för frigivna fångar m. fl., merkostnad	67 000: —

Lagstiftningen om villkorlig dom sattes av känd anledning icke i kraft den 1 januari 1940. Ej heller vidtogos de planerade åtgärderna beträffande skyddskonsulentorganisationen m. m.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, andra huvudtiteln, anförde departementschefen, att rådande förhållanden tvingade till att låta med lagens ikraftträdande anstå även under budgetåret 1940/1941, enär de för organisationen m. m. erforderliga medlen icke kunde ställas till förfogande. Riksdagen har i fråga om hithörande anslag intagit samma ståndpunkt som departementschefen. För budgetåret 1940/1941 ha sålunda anslag icke upptagits till skyddskonsulentorganisationen. Ej heller hava medel beräknats till de merkostnader å nuvarande anslagsposter, som äro ofrånkomliga vid en ny lag om villkorlig dom. Dessa merkostnader hänföra sig, som förut nämnts, till förundersökning, övervakning och hjälpverksamhet bland villkorligt dömda. Arvodena till övervakare över villkorligt dömda ha bibehållits vid nu utgående belopp.

Erfarenheterna av den villkorliga domen bestyrka hos oss liksom i andra länder, att institutets verkningar i första hand bero på *hur* lagen tillämpas. Åtgärden att bevilja en tilltalad anstånd med straffet eller dess verkställande innebär ingen borgen för att det åsyftade resultatet uppnås, om samhället icke tillika sörjer för, att den villkorligt dömda både blir föremål för en noggrann tillsyn och får positiv hjälp att bryta med sin tidigare brottsliga livsföring. Med tillämpningen i det enskilda fallet sammanhänger nära den villkorliga domens verkan i allmänpreventivt hänseende. De allmänt erkända bristerna i den nuvarande övervakningen hava särskilt bland ungdomen givit spridning åt den meningen, att lagen kan överträdas åtminstone en gång utan egentlig påföljd. Att denna uppfattning till icke ringa del bidragit till den från och med år 1922 fortgående starka stegringen av ungdomsbrottsligheten finner styrelsen sannolikt. Man må lägga märke till att stegringen är störst bland 15—18-åringarna, den åldersgrupp, där den villkorliga domen användes flitigast.

Motionärerna hemställa nu, att den nya lagen om villkorlig dom sättes i kraft den 1 juli 1940, ehuru de vid lagens antagande beslutade organisatoriska åtgärderna icke komma att vidtagas.

Fängvårdsstyrelsen måste bestämt avstyrka detta förslag. Skälen till styrelsens ståndpunkt framgå redan av den här lämnade redogörelsen för för-

loppet vid tillkomsten av både 1918 års lag och den nya, ännu icke ikraftträdde lagen.

Det må sålunda erinras om att skyddskonsulentorganisationen är behövlig redan för att bota bristerna vid tillämpningen av nu gällande lag. Om man vidare betänker, att organisationen för något år sedan av hörda myndigheter, i Kungl. Maj:ts propositioner och i riksdagen angavs såsom en bestämd förutsättning för att den nya lagen med dess väsentligt utvidgade tillämpningsområde skulle kunna med framgång föras ut i livet, borde redan i detta ligga en bestämd varning mot antagandet, att lagen nu skulle kunna sättas i kraft utan stöd av vare sig denna organisation eller ökade anslag till hjälpverksamheten m. m. Härtill kommer, att vi f. n. befinna oss på väg in i en kris, som sannolikt kommer att medföra allvarliga ekonomiska och moraliska påfrestningar och risker för en ytterligare ökning av brottsligheten.

Motionärerna motivera sitt förslag med att vissa andra organ skulle kunna träda i skyddskonsulentorganisationens ställe, därtill utan någon kostnad för staten. Det pekas sålunda på barnavårds- och ungdomsnämnderna samt övervakningsnämnderna.

Styrelsen får för sin del uttala, att inga förväntningar må knytas till barnavårds- och ungdomsnämndernas förmåga att ingripa mot brottslighet bland straffmyndig ungdom. Nämnderna hava nämligen under senare år fått flera tyngande uppgifter och äro numera i många fall överhopade med arbete. Detta har medfört, att på sina håll yppats svårigheter att få kompetenta ledamöter i nämnderna — flera uttalanden vid Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundets kongress i Stockholm i november 1939 bestyrkte detta förhållande — samt att nämnderna visat en benägenhet att avstå från inskridanden, särskilt från sådana av mera allvarlig natur, mot brottslingar och vanartade i högre åldersklasser. Det är sålunda anmärkningsvärt, i vilken ringa omfattning ungdomsnämnderna gripit sig an med de uppgifter beträffande lösdrivare under 21 år, som år 1934 pålades dem (se härom t. ex. 1937 års lösdriverilagstiftningskommittés betänkande år 1939). Vidare synas nämnderna i jämförelsevis få fall begagna utvägen att genom att föranstalta om deras intagande å skyddshem öppna möjlighet för villkorlig dom åt unga lagöverträdare. Slutligen kan till stöd för fängvårdsstyrelsens uppfattning åberopas ett yttrande den 22 mars 1939 av socialstyrelsen angående ungdomsbrottsligheten. Socialstyrelsen anförde härvid följande.

»Styrelsen vill ytterligare betona vikten av att barnavårdsnämnderna äga tillgång till erforderlig sakkunskap. Detta är i själva verket långt ifrån alltid fallet, och måhända förklaras härav den obenägenheten att genom åtgärder ingripa på ett tidigt stadium, vilken man har tyckt sig kunna iakttaga. Sålunda har intagning å skyddshem av gossar i skolåldern avsevärt minskat, vilket i och för sig utan tvivel hade varit ett tillfredsställande förhållande, om man icke därjämte kunnat konstatera, att ungdom över 15 år i större utsträckning än tidigare lagföres. Genom ett tidigare ingripande från samhällets sida skulle man, vill det synas, ha haft vissa möjligheter att förebygga sådan grövre vanart, som resulterar i domstolsförfarande. Ett tillrättaförande kan lättare och med mera varaktigt resultat åstadkommas i yngre åldrar. Med hänsyn till dylika omständigheter har också skyddshemsinspektören i sin berättelse för år 1936 framhållit, att utredning borde verkställas rörande spörsmålet om tillhandahållande av kvalificerad hjälp för särskilt de mindre kommunernas barnavårdsnämnder. De nya tjänste-

män, som här ifrågasatts, skulle utan tvivel också kunna utföra ett omfattande förebyggande och fostrande arbete, varigenom anstaltsvård i viss utsträckning skulle bliva obehövlig. En förhoppning må uttryckas, att de skyddskonsulenter, vilka torde komma att tillsättas i enlighet med förslagen till lagar om villkorlig dom och villkorlig frigivning, även kunde få tid och tillfälle att ägna sig åt här berörda sociala arbetsuppgifter.»

Mot bakgrunden av dessa erfarenheter lär man icke ha fog för antagandet, att barnavårds- och ungdomsnämnderna skulle vara i stånd att lämna domstolarna nämnvärt stöd i kampen mot ungdomsbrottsligheten.

I fråga om övervakningsnämnderna finnes ingen erfarenhet att bygga på, enär sådana nämnder ännu icke inrättats.

Enligt den nya lagen om villkorlig dom ha domstolarna befogenhet men icke skyldighet att tillsätta dylika nämnder. Övervakningsnämnd skall bestå av minst tre ledamöter, av vilka minst en skall vara lagfaren ledamot av den domstol, som tillsatt nämnden. Flera domstolar kunna förena sig om gemensam övervakningsnämnd.

Nämnden äger att beträffande villkorligt dömda vidtaga vissa åtgärder, som eljest skulle ankomma på domstolarna. Sålunda kan nämnden förordna om övervakning, meddela, ändra eller upphäva föreskrifter, förordna om prøvotidens förlängning eller besluta att varning skall tilldelas den dömd.

Ersättning utgår icke till nämndens ledamöter, ej heller ha medel avsetts eller beviljats till bestridande av nämndens verksamhet i övrigt.

Genom att giva domstolarna rätt att tillsätta särskilda övervakningsnämnder har en möjlighet öppnats för dem att, om de så önska, erhålla lättnad i den arbetsbörda, som den nya lagstiftningen skulle medföra. Nämndens åliggande enligt lagen är således att utöva vissa av domstolarnas befogenheter. Till följd av den nära samverkan, som borde komma att äga rum mellan nämnden och konsulenten, räknade de sakkunniga med att nämnden även skulle kunna giva konsulenten råd och stöd i hans verksamhet.

Det framgår icke klart, om motionärerna avse, att lagens bestämmelser om övervakningsnämnder skulle revideras. Motionens kläm tyder emellertid på att så kan vara förhållandet, och det ligger nära till hands att antaga, att vissa förslag i 1937 års lösdriverilagstiftningskommittés betänkande härvid skulle tjäna som mönster. Enligt ifrågavarande betänkande skulle riket indelas i 58 distrikt, varje distrikt med sin övervakningsnämnd.

Hur övervakningsnämnderna än organiseras, ställas de enligt styrelsens mening inför en olöslig uppgift, om deras verksamhet skulle utvidgas på sätt i motionen föreslås. Ledamot av övervakningsnämnd lär väl som nämndledamöter i allmänhet vara bunden av sin borgerliga syssla och kan därför ägna endast mindre del av sin tid åt ifrågavarande förtroendeuppdrag. Ett dylikt sporadiskt deltagande är emellertid, såsom erfarenheten visat, alldeles otillräckligt på detta område, där det kräves en ständig kontakt med övervakare, arbetsgivare, övervakade, skyddsföreningar, vårdanstalter o. s. v.

Detta torde tydligt klarläggas genom att erinra om några av de uppgifter, som skulle åvila konsulenter. Enligt vad som anförts både i sakkunnigbetänkandet och i propositionen, skulle konsulenten skaffa sig ingående kännedom om arbetsförhållanden och vårdmöjligheter i distriktet samt träda i förbindelse med personer, som kunde meddela honom nödiga upplysningar

och i övrigt biträda honom i hans verksamhet. På grundvalen av denna kännedom skulle han tillhandagå domstolarna med de upplysningar, som kunde vara av betydelse för tillämpningen av lagen. I första hand skulle han giva domstolarna anvisning på personer, lämpliga som förundersökare och övervakare, samt i mån av tid själv åtaga sig dylika uppdrag. På grund av de möjligheter till olika reaktionsformer mot brottslingar, som redan finnas och genom reformen av den villkorliga domen väsentligen ökas, måste domstolarna ha tillgång till en rådgivare med praktisk erfarenhet rörande behandlingen av villkorligt dömda. Konsulenten skulle härutinnan stå till förfogande och därvid bl. a. meddela anvisning å lämplig arbetsanställning för den dömda eller å hem eller anstalt, där han kunde mottagas. Konsulenten måste därtill ständigt stå i förbindelse med arbetsförmedlingsanstalter, frivilliga hjälporgan, ortsombud, myndigheter och kommunala nämnder. Ett av konsulentens viktigaste åliggande skulle vara att öva uppsikt över hur övervakare fullgöra sina uppdrag. Han skulle tillse, att meddelade föreskrifter tillämpades på ett riktigt sätt, granska övervakarens anteckningar och, där missförhållande upptäcktes, söka lägga förhållandena till rätta.

För fullgörande av dessa uppgifter skulle övervakningsnämndernas ledamöter sakna icke blott, som förut framhållits, erforderlig tid utan jämväl både medel för verksamheten och väl ofta de för ifrågavarande speciella uppgifter nödvändiga, särskilda kvalifikationerna. Inga anslag till resekostnader, telefon, skrivmaterial, porto och övriga expenser stå till deras förfogande, ej heller medel till inackordering av villkorligt dömda i enskilda hem, till utbildning i skola eller yrke, till anstaltsvård o. dyl.

Sammanfattningsvis vill styrelsen i anslutning till vad som under förarbetena till den nya lagen så ofta och så eftertryckligt framhållits göra det uttalandet, att vad som främst behövs för tillämpningen av villkorlig dom icke är nämnder utan för verksamheten helt avdelad, särskilt utbildad arbetskraft samt tillräckliga anslag för verksamhetens bedrivande.

Styrelsen anser sig slutligen böra något beröra den jämförelse som göres i motionen mellan eftervården bland dem, som utskrivs efter undergången ungdomsfängelse, och de villkorligt dömda. Av det förhållandet, att ungdomsfängelseorganisationen kunnat reda sig utan skyddskonsulenter, drages den slutsatsen, att konsulenterna kunna undvaras även beträffande de villkorligt dömda. Motionärerna tillägga: »Man kan icke säga, att konsulentverksamheten skulle varit mera betydelsefull i fråga om vården av de villkorligt dömda än beträffande vården av de på prov utskrivna.»

Denna uppfattning måste bero på ett missförstånd. Skyddskonsulentorganisationen har nämligen i första hand tillkommit för att effektivisera arbetet bland de villkorligt dömda, där behovet av särskilda hjälporgan redan vid tillämpningen av nuvarande lag gjort sig starkt gällande och vid en reformerad lagstiftning blir än mer framträdande. Detta framgår också av konsulentens olika ställning beträffande tillämpningen av lagen om villkorlig dom och inom ungdomsfängelsearbetet. I förra fallet träder konsulenten obligatoriskt till, så snart en person dömts till villkorlig dom med övervakning, i senare fallet blott i den mån det påkallas av de myndigheter, som omhänderhava straffverkställigheten eller eftervården. I förbigående må påpekas att förslag om en skyddskonsulentorganisation icke ens hade framlagts, när lagen om ungdomsfängelse antogs av riksdagen. Nyssnämnda olikhet i konsulentens ställning får sin förklaring av att de till ungdomsfängelse

dömda omhändertagas på anstalter. Arbetsanskaffningen vid den intagnes utskrivning sker sålunda i regel genom anstaltsledningens försorg, och den eftervårdande verksamheten i övrigt bedrivs av ungdomsfängelnsämnden med hjälp av särskilda tillsyningsmän. Ungdomsfängelsevården arbetar i detta avseende efter i huvudsak samma linjer som skyddshem, uppfostringsanstalter, alkoholistanstalter och andra liknande institutioner.

Styrelsen vill till slut erinra om att antalet villkorligt dömda, som för närvarande på en gång stå under övervakning, uppskattas till omkring 4 000. Även om antalet villkorligt dömda tagna över ett, alltså både med och utan övervakning, icke kan väntas stiga så avsevärt efter den nya lagens ikraftträdande, kommer däremot övervakningarnas antal att stegras väsentligt, bl. a. därför att villkorlig dom kommer att tillämpas på delvis andra grupper av brottslingar än nu. Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande till 1939 års riksdag (nr 35), med fullt fog, att det här rörde sig om en ny straffrättslig *skyddsåtgärd utan frihetsberövande*. En så betydelsefull reform kan icke med framgång föras ut i det praktiska livet utan kompetenta tillämpningsorgan och tillräckliga ekonomiska resurser. Då motionärernas förslag icke tillgodoser dessa behov, är ett bifall till deras hemställan enligt styrelsens mening ägnat att ingiva de allvarligaste farhågor för att den villkorliga domen skulle mista förtroendet och råka i vanrykte. Verkningarna härav för institutet och dess ställning i straffsystemet behöva icke närmare utvecklas.

På grund av det anförda får styrelsen bestämt avstyrka motionärernas hemställan. Stockholm den 29 februari 1940.

HARDY GÖRANSSON.

/ K. Wallén.

Bilaga B.

Till Riksdagens första lagutskott.

Ungdomsfängelsenämnden får härigenom vördsamt avgiva infordrat utlåtande över motionerna I:7 och II:28 rörande tiden för ikraftträdandet av lagstiftningen om villkorlig dom m. m. den 22 juni 1939.

För tillämpningen av lagen om ungdomsfängelse och för ungdomsfängelsenämndens arbete är ikraftträdandet av nämnda lagstiftning och den i samband därmed stående skyddskonsulentorganisationen av betydelse särskilt i följande avseenden.

1. Först och främst torde den med villkorligadomslagstiftningen avsedda vidgade användningen av villkorlig dom komma att inverka inskränkande på antalet fall i vilka ungdomsfängelse ådömes. Från början av år 1938 fram till den 20 mars 1940 hade å ungdomsanstalt intagits 319 till ungdomsfängelse dömda personer. Tagas härifrån 12 vilka av högre domstol fått straffet ändrat eller för vilka av annan anledning straffet ej verkställts, återstå 307. Efter de utskrivningar på prov som ägt rum funnos den 20 mars 1940 å ungdomsanstalter intagna 167 manliga och 16 kvinnliga elever, s:a 183. Dessa fördelade sig på följande sätt på de olika ungdomsanstalterna:

Nyköping	21
Uppsala	39
Skenäs	47
Mäshult	24
Håga	17
Långanäs	9
	s:a 157 män,

varjämte enligt § 13 i stadgan den 8 april 1938 angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse intagits

å sinnessjukavdelning vid centralfängelset å Långholmen	3
å sinnessjukavdelningen vid kronohäktet i Ystad	6 samt
å sinnessjukavdelningen vid kronohäktet i Västervik	1
	s:a 10

eller sammanlagt 167 män, varav 8 voro återintagna.

Av de till ungdomsfängelse dömda kvinnorna befunno sig i

Växjö	5
Vieböck	11

s:a 16, varav 1 återintagen.

Man synes kunna utgå från att om villkorligadomslagen med det snaraste får träda i kraft, sådan minskning i antalet till ungdomsfängelse dömda kommer att inträda, att under förutsättning att icke en oförutsedd stegring av ungdomsbrottsligheten kommer att äga rum, det nuvarande anstaltsutrymmet skall visa sig tillräckligt, även efter indragning av den proviso-

riska anstaltsavdelningen å Håga och även efter tillgodoseendet av önskemålet att utbildningstiden å anstalterna för de där intagna må kunna något förlängas. Ett dröjsmål med ikraftträdandet kan återigen befaras komma att medföra risk för en överbelastning av nu tillgängligt anstaltsutrymme för till ungdomsfängelse dömda. Betydelsefullare än att anstaltsutrymmet och därmed statens utgifter för ungdomsanstalterna hållas inom nuvarande gränser torde emellertid vara, att i den mån en villkorlig dom i förbindelse med noggrann övervakning i frihet kan anses utgöra den lämpliga samhällsreaktionen i anledning av ett begånget brott, domstolarna icke i stället nödgas på grund av dröjsmål med den nya lagstiftningens ikraftträdande döma till det långvariga frihetsberövande som ungdomsfängelsestraffet innebär.

2. De beslutade skyddskonsulenterna skola var och en inom sitt distrikt, taga befattning med eftervård jämväl åt personer som på prov utskrivits från anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse. För detta ändamål är det tänkt att skyddskonsulenten skall hava att iakttaga bl. a. följande. Han har att skaffa sig ingående kännedom om arbetsförhållanden och vårdmöjligheter inom distriktet samt träda i förbindelse med där bosatta personer, som kunna meddela honom nödiga upplysningar och i övrigt biträda honom i hans verksamhet. Han skall också söka samarbete med myndigheter och föreningar, som kunna bereda de utskrivna arbetsanställning eller eljest på lämpligt sätt hjälpa och stödja dem. Åt föreningar och enskilda, vilka inom distriktet utöva hjälpverksamhet för frivivna, skall konsulent lämna råd och upplysningar. Han bör söka intressera lämpliga personer att åtaga sig uppdrag som tillsynsmän eller annorledes taga sig an de frivivna. Han skall bistå styresman vid ungdomsanstalt med att anordna eftervård åt dem som skola utskrivas. Han skall lämna tillsynsmän råd och upplysningar i allt som rör deras uppdrag samt öva uppsikt över det arbete som utföres av tillsynsmän bosatta inom distriktet. För detta ändamål har han att bl. a. granska av tillsynsmän gjorda anteckningar. Finner han vid utövning av denna verksamhet anledning till anmärkning, skall han genom råd och anvisningar söka åstadkomma rättelse (ev. göra anmälan därom till ungdomsfängelsenämnden). Han skall tillse att utskrivna fullgör vad i sådan egenskap åligger honom samt skall vid behov lämna honom hjälp och stöd. Åsidosätter utskrivna sina åligganden eller kräves eljest ingripande, skall konsulenten efter erforderlig utredning sörja för lämpliga åtgärder. Konsulent är skyldig, i den mån övriga göromål ej utgöra hinder, åtaga sig uppdrag som tillsynsman.

3. Enligt den nya lagen om villkorlig dom 25 § äger allmän underrätt tillsätta övervakningsnämnd för behandling av frågor som enligt samma lag kunna aukomma på sådan nämnd. Flera domstolar -- man har närmast tänkt sig domstolar med kansli å samma ort -- kunna förena sig om gemensam övervakningsnämnd. Enligt 18 § äger övervakningsnämnd i rättens ställe upptaga ärende angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 §. Enligt 11 § äger sålunda övervakningsnämnd, när anledning därtill förekommer, ändra eller upphäva föreskrift som meddelats jämlikt 8 §, vilket lagrum innehåller hela serien av de särskilda bestämmelser angående den villkorligt dömdes livsföring m. m. som kunna anknytas till en villkorlig dom; och enligt 12 § äger övervakningsnämnden, när den villkorligt dömd, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, åsidosätter något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, efter omständigheterna meddela här

angivna förordnanden. Då det är antagligt att domstolarna mycket allmänt komma att begagna sig av sin befogenhet att tillsätta övervakningsnämnder, torde sådana ganska snart efter lagens ikraftträdande komma att bliva tillgängliga praktiskt taget över allt i landet. De komma att utgöra de sakkunniga lokala organen för den genom villkorligadomslagen införda kriminalvården i frihet. Ehuru endast tillsätta för omhändertagande av de villkorligt dömda måste de komma att utgöra ett viktigt stöd för skyddskonsulenten inom hela hans verksamhetsområde, i det att de komma att tillföra honom personkänedom och uppgifter om arbetsmöjligheter som han kan utnyttja även för sin eftervärdande verksamhet. De komma därigenom att medelbart bliva av betydelse även för vården av personer som på prov utskrivits från ungdomsanstalt.

Ungdomsfängelsetnämnden, som har till uppgift att besluta om utskrivning av dem som ådömts ungdomsfängelse, har i samband därmed att meddela föreskrifter som anses erforderliga för att avhålla den utskrivne från förnyad kriminalitet. Nämnden utser sålunda i varje särskilt fall en tillsynsman och bestämmer var den utskrivne skall bo och var han skall arbeta m. m. Uppenbart är att denna del av nämndens arbete avsevärt skulle underlättas därest skyddskonsulenter funnes, vilka, var å sin ort, ägde kontakt med arbetsmarknaden och erforderlig personkänedom för anskaffandet av lämpliga tillsynsmän. Men konsulentens betydelse skulle icke vara inskränkt till åtgärder i samband med själva utskrivningsbeslutet. Icke minst värdefullt vore det att han inom sitt distrikt kunde följa den utskrivnes förhållanden och giva honom och tillsynsmannen erforderligt bistånd. Det har redan framhållits att konsulenten vid fyllandet av dessa uppgifter kommer att kunna draga nytta av de lokala övervakningsnämnderna.

Med hänsyn till den betydelse ungdomsfängelsetnämnden sålunda tillmäta skyddskonsulenternas eftervärdande verksamhet i fråga om de från ungdomsanstalt på prov utskrivna, måste nämnden, trots de mycket goda skäl som i motionerna anförts för villkorligadomslagens omedelbara ikraftträdande, tydligen ställa sig tveksam inför ett förslag att låta lagen träda i kraft med uppskjutande av den föreslagna konsulentorganisationen. Enligt nämndens tanke skulle emellertid även ett något minskat antal konsulenter i förbindelse med allmänt genomförda övervakningsnämnder kunna väsentligen tillgodose de önskemål som nämnden med avseende å eftervården av till ungdomsfängelse dömda har att bevaka. Då skälet till det uppskov som ägt rum med lagens ikraftträdande ligger i ekonomiska överväganden, synes det nämnden vara anledning understryka att en kriminalvård i frihet enligt villkorligadomslagen för staten ställer sig ojämförligt mycket billigare per individ än anstaltsvård för motsvarande antal brottslingar. Det minskade behovet av anstaltsbyggnader och anstaltsvård som måste bli en följd av lagens ikraftträdande torde sålunda helt uppväga kostnaden för den nya konsulentorganisationen.

På grund av vad sålunda anförts vill ungdomsfängelsetnämnden uttala önskvärdheten av åtgärdens vidtagande för den nya lagstiftningens snara ikraftträdande med bibehållande i huvudsak av den beslutade konsulentorganisationen.

I överläggningen om detta ärende hava ungdomsfängelsetnämndens samtliga ordinarie ledamöter deltagit, nämligen utom undertecknad ordförande överdirektören H. Göransson, hemmansägaren J. M. Skoglund, docenten S. Sten-

berg och undervisningsrådet R. Wagnsson. Av dessa hava herrar Skoglund och Wagnsson såsom motionärer i riksdagen icke önskat deltaga i nämndens beslut, och har herr Göransson hänvisat till fångvårdsstyrelsens av honom underskrivna yttrande i ärendet.

Stockholm den 29 mars 1940.

På ungdomsfängelnsämndens vägnar:

K. SCHLYTER.

/Sigrid Linders.

Bilaga C.

STYRELSEN FÖR STATENS UPP-
FOSTRINGSANSTALT Å BONA

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan riksdagens första lagutskott i en till Kungl. Justitiedepartementet inkommen skrivelse anhållit, att styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona måtte anmodas avgiva yttrande över två vid årets riksdag väckta likalydande motioner, nr 7 i första kammaren och nr 28 i andra kammaren, angående tiden för ikraftträdande av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m., har Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen att senast den 18 mars 1940 avgiva och till utskottet överlämna det begärda yttrandet ävensom att till chefen för justitiedepartementet ingiva avskrift därav; och får styrelsen härmed avlämna det anbefallda yttrandet med angivande av de synpunkter å motionerna, som styrelsen funnit vara att beakta för anstaltens del.

Styrelsen anser angeläget att framhålla, att styrelsen vid antagandet av den nya lagen om villkorlig straffdom m. m. och riksdagens beviljande av de äskade anslagen till skyddskonsulentorganisationen och därmed sammanhängande ändamål emotsett ett ikraftträdande av den antagna lagen och konsulentorganisationen med de största förväntningar om ett gynnsamt resultat för anstaltens syften. I avseende å skyddskonsulenternas verksamhet angives visserligen i den Kungl. propositionen att densamma skulle omfatta allenast arbetsuppgifter inom fångvårdens område. Emellertid ha de sakkunniga i sina betänkanden vid upptagande av skäl för att ett antal funktionärer, statens skyddskonsulenter, borde anställas för den praktiska tillämpningen av institutet villkorlig dom förklarat, att de funne att förutom av de sakkunniga angivna uppgifter, som sammanhängde med denna tillämpning, vissa andra närliggande uppgifter borde åligga konsulenterna. Sålunda borde icke blott personundersökningar för villkorlig dom utan även andra personundersökningar, exempelvis för tvångsuppfostran, tillhöra konsulenternas arbetsuppgifter. Vidare syntes det naturligt, att konsulenternas befattning med övervakning kunde vidgas till att avse även dem, som villkorligt frigivits eller villkorligt utskrivits från fångvårds- eller *liknande anstalter*. Och i det förslag till instruktion för skyddskonsulenter, som de sakkunniga uppgjort, innefattas bland annat åliggande för konsulent att, då han därtill anlitas, taga befattning med eftervård åt de personer, som utskrivits från fångvårds- eller liknande anstalter. I motiveringen till den kungliga proposition, nr 87 till 1939 års riksdag, angående åtgärder beträffande villkorligt dömda personer ävensom frigivna fångar, i vilken proposition ingår anslagsäskande i fråga om konsulentorganisationen, uttalar också departementschefen att starka skäl otvivelaktigt tala för att låta konsulenternas verksamhetsfält omfatta även personer, som utskrivs på prov efter att ha undergått tvångsuppfostran, men förklarar departementschefen, att omfattningen av konsulenternas verksamhet finge bliva beroende på vunen erfarenhet. Med stöd av dessa uttalanden av departementschefen och de sakkunniga finner styrelsen det med skyddskonsulenternas arbetsuppgifter beträffande villkorligt dömda personer ävensom frigivna fångar helt ofrånkomligt, att därest ej i instruktionen för konsulenterna kommer att

innefattas att motsvarande arbetsuppgifter till gagn för tvångsuppfostringsanstalterna komma att intagas, den faktiska utvecklingen kommer att lämna möjligheter härför.

Med vad styrelsen nu anfört har styrelsen velat klarlägga skäl för att styrelsen emotsett skyddskonsulentorganisationens ikraftträdande med stora förväntningar om gagn för anstalten och dess elever. Styrelsen fann även att, med de betryggande åtgärder, som förbundits med den nya lagstiftningen om villkorlig dom, det skulle skapas en större trygghet för att återfall i brott för villkorligt dömda, med vilka följde domsfällning till tvångsuppfostran, ej skulle ske i ens tillnärmelsevis så stort antal, som under de gångna åren visat sig äga rum. Då bland de år 1938 och 1939 till Bona ankomma, av domstol till tvångsuppfostran dömda 230 eleverna ett antal av 73 eller i det närmaste en tredjedel utgjorts av sådana, för vilka vid domstols beslut om tvångsuppfostran en villkorlig dom blivit förverkad, framgår tydligt av vilken betydelse en minskning i antalet återfall i brott av villkorligt dömda skulle hava för anstalten. Anstalten har vid uppgörande av sin stat för åren 1939—1940 och 1940—1941 beräknat antalet elever till 160 resp. 170. Emellertid är denna dag å anstalten intagna 196 elever. Elevantalets ökning medför givetvis i skilda hänseenden starka påfrestningar på anstaltens anslag och de vid anstalten bundna arbetskrafterna.

Då styrelsen nu har ett yttra sig angående motionerna med deras yrkanden om villkorliga-domslagens ikraftträdande utan samtidigt genomförande av konsulentorganisationen, får styrelsen såsom sin mening uttala, att styrelsen anser att de skäl, som vid lagens tillkomst så bestämt angåvos för att en klar förutsättning för den vidgade villkorliga-domslagen vore, att skyddskonsulentorganisationen och de övriga godkända åtgärderna till betryggande av lagen komme till stånd, ej kunnat av motionärerna jävas. Styrelsen stöder sig härvid i första hand därpå, att styrelsen vid granskning av en mångfald av inkomna rannsakningshandlingar ofta funnit, att redan vid tillämpning av nu gällande lag om villkorlig dom framträtt påvisbara brister i förundersökning och särskilt vid övervakning. Skulle nu en ytterligare utvidgning av lagens tillämpningsområde ske, måste med nödvändighet en sakkunnig ledning och tillfredsställande kontroll komma till stånd, något som synes böra väl kunna åstadkommas, om skyddskonsulentorganisationen och andra därmed sammanhängande åtgärder bringas i funktion. Men utan konsulentorganisationen finner styrelsen ej att vare sig övervakningsnämnd eller frivilliga arbetskrafter av erforderlig kvalitet kunna i någon mån bringa den nya lagen i ett gott utgångsläge eller uppehålla dess auktoritet. Det fordras en sakkunnig övervakning över övervakarne.

Styrelsen vill beträffande det stora antal elever vid anstalten, som med dom å tvångsuppfostran fått förut given villkorlig dom förverkad, särskilt framhålla, att det här gällt ynglingar i ålder mellan 15 och 18 år, som således redan andra gången allvarligt varit i delo med rättsvisan. Att nu utan betryggande garantier vidga möjligheten för ökande av det antal, som kunde erhålla villkorlig dom, finner styrelsen vara förenat med de största betänkligheter.

Då styrelsen här nämnt att styrelsen funnit att påvisbara brister föreläggat i avseende å effektiviteten i övervakning av villkorligt dömda, får styrelsen förklara, att styrelsen haft samma erfarenhet beträffande övervakningen av de från anstalten utskrivna. Under det att styrelsen villigt ger

sitt erkännande åt vissa övervakares, särskilt hos skyddsvärnsinstitutioner anställda, nit och skicklighet vid fullgörande av sina övervakningsuppdrag, måste styrelsen uttala, att i en hel del fall själva övervakningen, trots den temporära tillsyn som från anstalten kan ske, ej motsvarat förväntningarna. Trädde en skyddskonsulentorganisation i verksamhet, skulle den för Bonaanstaltens utskrivna elever, liksom avsetts i avseende å villkorligt dömda och villkorligt frigivna, otvivelaktigt bliva till största gagn.

Slutligen vill styrelsen särskilt understryka, att förverkligandet av den utsträckta villkorliga-domslagen i en tid, då man kan befara att ungdomsbrottsligheten skall i likhet med under den i samband med förra världskriget genomgångna kristiden tilltaga, med nödvändighet fordrar att alla de garantier, som vid den villkorliga-domslagens beslutande fästades, måste kunna förverkligas.

Samtidigt som styrelsen vill giva sitt erkännande till, att motionerna givit uttryck för och hållit vid liv önskemålet att, så fort omständigheterna medgiva, ikraftträdande av den betydelsefulla lagen om villkorlig dom måtte möjliggöras genom nödiga medels ställande till förfogande för konsulentorganisationens förverkligande, får styrelsen, under återopande av vad styrelsen ovan anfört, avstyrka bifall till motionerna. Bona den 9 mars 1940.

För styrelsen
G. A. BJÖRKMAN.

| Bertil Forssell.

Bilaga D.

FÖRENINGEN SVERIGES
STADSDOMARE

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan första lagutskottet genom remiss den 6 februari 1940 lämnat styrelsen för föreningen Sveriges stadsdomare tillfälle att före den 1 mars 1940 avgiva yttrande över de vid 1940 års riksdag väckta motionerna, nr 7 i första kammaren av herr Wagnsson m. fl. och nr 28 i andra kammaren av herr Hedlund i Östersund m. fl. angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m., får styrelsen vördsamt anföra följande.

Den av 1939 års riksdag antagna nya lagstiftningen om villkorlig dom måste åtminstone i viss grad medföra en ökning av antalet förundersökningar. Under alla omständigheter kommer arbetet med förundersökningarna att kräva större grundlighet och mera omfattande utredningar.

För att kunna få fram förundersökningar, vilka innehålla allt erforderligt materiel till bedömande av den mången gång ömtåliga frågan om villkorlig dom bör användas eller icke, erfordras att man har tillgång till ett antal lämpliga personer såsom förundersökare. Dessa måste ofta på kort tid och med eftersättande av andra arbetsuppgifter ägna sig åt färdigställandet av måhända ett flertal förundersökningar samtidigt.

Det är redan nu på många håll förenat med svårigheter att erhålla vederhäftiga och för förundersökningsarbetet lämpade personer. Härtill kommer att ett stort antal av de utav domstolarna utsedda övervakarna för villkorligt dömda icke ens nu fylla krav, som man rimligen bör ställa på dem.

Svårigheten att för det sociala arbetet erhålla hjälp av frivilliga krafter, vilka utan ersättning äro villiga att ställa sig till förfogande, framträder alltmera. Särskilt i dessa tider, då intresset i så hög grad ägnas åt sjukvårds- och luftskyddsarbetet m. m. dylikt, har bristen på personer, som ha tillfälle och intresse att ägna sig åt socialvårdande uppgifter av här ifrågasatt slag, visat sig vara rent av katastrofal.

Vid den tidigare behandlingen av den nya lagen om villkorlig dom framhölls från alla håll såsom en väsentlig förutsättning för den nya lagstiftningens genomförande, att en konsulentorganisation måste uppbyggas. Om vid de tilltänkta övervakningsnämndernas sida icke komme att ställas avlönad personal — skyddskonsulenter — skulle den stadga, som är erforderlig i utrednings- och övervakningsarbetet, icke kunna ernås. Styrelsen, som beklagar, att det av statsfinansiella skäl icke nu är möjligt att uppätta en avlönad kår av skyddskonsulenter, anser sig utan tvekan kunna uttala den uppfattningen att om övervakningsnämnderna icke finge till sitt förfogande dylika befattningshavare, skulle syftet med den nya lagstiftningen helt kunna förfelas.

De frivilliga krafter, som kunna påräknas, torde icke kunna lämna övervakningsnämnderna en så kraftig hjälp, som i många fall blir nödvändig. Det blir ordförandena i dessa nämnder, som — utan biträde av skyddskonsulenter — få övertaga icke blott en del av de väsentligaste arbets-

uppgifterna utan jämväl ansvaret för att verksamheten något så när skall kunna upprätthållas.

I detta sammanhang vill styrelsen erinra om att ett stort antal stadsdomare tagits i anspråk för det statliga kristidsarbetet. Sålunda fungera såsom ordförande i kristidsstyrelser icke mindre än ett tiotal av landets borgmästare.

Såvitt styrelsen kunnat finna skulle övervakningsnämnderna för sin verksamhet icke äga tillgång till några allmänna medel för bestridande av löpande utgifter. Givetvis måste dylika medel, om än i ringa utsträckning, ställas till förfogande, då frivilliga bidrag icke härför kunna påräknas.

Enligt styrelsens förmenande kan den nya lagstiftningen, vilken i viss mån måste anses innebära ett socialt experiment, utan olägenhet anstå till dess lugnare tider åter randas.

I motionerna har föreslagits, att den nya lagstiftningen om villkorlig dom och därmed sammanhängande ämnen måtte träda i kraft *den 1 juli 1940*. Vid något tidigare tillfälle har styrelsen framhållit olämpligheten av att lagar, som icke äro av alltför brådskande natur, träda i tillämpning den 1 juli. De flesta ordinarie underrättsdomare torde begagna sig av semester under juli och augusti månader. Om ett lagförslag, sådant som det nu förevarande, skall träda i tillämpning mitt i sommaren, då ett stort antal ordinarie underrättsdomare icke äro i tjänstgöring, uppstå utan tvivel svårigheter. De organisatoriska åtgärder, som äro påkallade för att övervakningsnämnderna skola kunna påbörja sin verksamhet, kräva med nödvändighet medverkan av häradshövdingar, borgmästare och rådmän. Det torde vidare vara önskvärt, att de första månaderna av en övervakningsnämnds arbete kommer att ledas av den ordinarie underrättsdomare, som vill åtaga sig uppdraget att fungera såsom nämndens ordförande.

Styrelsen vill av nu anförda skäl under alla omständigheter avstyrka att den ifrågasatta nya lagstiftningen om villkorlig dom m. m. träder i tillämpning före den 1 januari 1941.

Vid behandlingen av detta ärende inom styrelsen hava deltagit: Borgmästaren Nils Berlin i Gefle, ordförande, borgmästaren Jacob Pettersson i Södertälje, borgmästaren G. Strandell i Örebro, borgmästaren E. Rosander i Eskilstuna, t. f. borgmästaren G. Bäärnhelm i Göteborg, rådmännen E. Ploman, G. Bång och H. Lech, alla i Stockholm, samt rådmannen C. Olof Engqvist i Gefle. Därjämte har styrelseledamoten, rådmannen Nils Ryding i Malmö, vilken varit förhindrad infinna sig till styrelsens sammanträde, i särskild skrivelse till styrelsen uttalat samma uppfattning, som här ovan framförts.

Gefle den 28 februari 1940.

För styrelsen för föreningen Sveriges stadsdomare:

NILS BERLIN.

*Bilaga E.*FÖRENINGEN SVERIGES
HÄRADSHÖVDINGAR

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan utskottet lämnat Styrelsen för Föreningens Sveriges Häradshövdingar tillfälle att avgiva yttrande över motioner, väckta i första kammaren av Herr Wagnsson m. fl. samt i andra kammaren av Herr Verner Hedlund m. fl. ang. ikraftträdande av den nya lagstiftningen om villkorlig dom, får Styrelsen härmed efter tagen del av motionerna anföra följande.

Styrelsen anser det visserligen möjligt att övervakningen över villkorligt dömda f. n. icke på alla håll bedrivs så som den borde och med nu gällande lagstiftning kunde göras. I stort sett torde dock tillståndet i landet i detta avseende kunna anses vara tillfredsställande. I varje fall befarar Styrelsen att den nya lagstiftningen i ämnet knappast kommer att innebära den vinst man väntar. Det torde nämligen på många håll komma att visa sig bliva svårt att finna personer som äro lämpliga och villiga att åtaga sig ledamotskap i övervakningsnämnderna och som därtill hava tid att med tillbörligt nit och allvar samt utan slentrian ägna sig åt de uppgifter som enligt lagen tillkommer nämnderna. Styrelsens farhågor rörande lagens tillämpning synas än mer grundade, därest skyddskonsulenter icke komme att finnas för att gå övervakningsnämnderna tillhanda. I likhet med departementschefen håller styrelsen alltså före att med den nya lagstiftningens ikraftträdande bör anstå, till dess skyddskonsulentorganisationen kan införas.

Uppsala den 17 februari 1940.

Å styrelsens vägnar:

NILS EDLING.

Ordförande.
